

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

УДК 65.014.1

Виявлення та аналіз проблем управління державними підприємствами в Україні

Барсукова М.А.

магістр

Київського національного університету технологій та дизайну

Синенко О.І.

доцент кафедри економічної кібернетики та маркетингу

Київського національного університету технологій та дизайну

У статті визначено особливості управління державними підприємствами, здійснено аналіз переваг та недоліків загальноприйнятих підходів. Використані загальнонаукові методи, такі як метод наукової абстракції для уявного виділення найбільш суттєвих сторін управління державними підприємствами та відхилення від несуттєвих сторін і властивостей; аналіз та синтез для розкриття методів управління державними підприємствами; метод індукції та дедукції для отримання загальних та часткових висновків про управління державними підприємствами на основі окремих фактів та загальних положень. Також у статті запропоновано нові підходи та заходи для удосконалення управління державними підприємствами, висвітлено протиріччя між положеннями правової бази управління державними підприємствами та методологічними підходами.

Ключові слова: державний сектор економіки, підприємство, управління, ефективність управління, державні підприємства.

Барсукова М.А., Синенко А.И. ВЫЯВЛЕНИЕ И АНАЛИЗ ПРОБЛЕМ УПРАВЛЕНИЯ ГОСУДАРСТВЕННЫМИ ПРЕДПРИЯТИЯМИ В УКРАИНЕ

В статье определены особенности управления государственными предприятиями, осуществлен анализ преимуществ и недостатков общепринятых подходов. Используются общенаучные методы, такие как метод научной абстракции для выделения наиболее существенных сторон управления государственными предприятиями и отклонения от несущественных сторон и свойств; анализ и синтез для раскрытия методов управления государственными предприятиями; метод индукции и дедукции для получения общих и частных выводов об управлении государственными предприятиями на основе отдельных фактов и общих положений. Также в статье предложены новые подходы и меры по совершенствованию управления государственными предприятиями, освещены противоречия между положениями правовой базы управления государственными предприятиями и методологическими подходами.

Ключевые слова: государственный сектор экономики, предприятие, управление, эффективность управления, государственные предприятия.

Barsukova M.A., Synenko A.I. IDENTIFY AND ANALYZE PROBLEMS IN THE MANAGEMENT OF PUBLIC ENTERPRISES IN UKRAINE

In the article the peculiarities of management and supervision of state enterprises, analyzing advantages and disadvantages of the conventional approaches. Used general scientific methods: the method of abstraction to imaginary highlight the most significant aspects in the management of public enterprises and deviations from minor parties and properties, analysis and synthesis for the disclosure of management of public enterprises, method of induction and deduction for total and partial conclusions about the management of public enterprises to based on individual facts and general provisions. Also, the article suggests new approaches and measures to improve management of public enterprises, coverage of conflict between the provisions of the legal framework of management of public enterprises and methodological approaches.

Keywords: public sector, enterprise management, management efficiency, state-owned enterprises.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Державний сектор має суттєвий вплив на економіку країни. Одним із основних завдань державної політики України є ство-

рення системи управління державним сектором економіки [1]. Незважаючи на прагнення впровадити систему управління європейської якості в Україні, здебільшого управління відбу-

вається за застарілими методикам, що приводить до неефективного використання активів державних підприємств. Існує багато протиріч між положеннями законодавчої влади та методиками управління, які застосовуються сьогодні.

В умовах фінансової кризи постає питання про додаткові заходи державної політики щодо формування бездефіцитного бюджету країни. У зв'язку з цим актуальним є питання ефективності управління державною власністю. Однак ефективність діяльності державних підприємств залишається надзвичайно низькою через те, що їхні можливості не використовуються повною мірою і тому не вдається досягнути динамічного розвитку. Існують різні пояснення виникнення цієї проблеми, починаючи з пропозицій приватизації найбільш економічно привабливих об'єктів державної власності та закінчуючи упущеннями в теоретичних та практичних дослідженнях. Це зумовлює необхідність проведення наукових досліджень у цьому напрямі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням розвитку державного сектора економіки у сучасних умовах господарювання присвячені праці В. Варнавського, А. Гальчинського, А. Мельника, О. Пасхавера, М. Чумаченка. Проблеми ефективності діяльності підприємств державного сектора висвітлені у працях Є. Балацького, А. Джумова, І. Жадана, М. Камишанської, В. Конишева, Л. Кузьменко, Л. Червової, М. Чечетова, В. Цветкова та інших.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Дослідження методів управління державною власністю та можливостей вдосконалення на прикладі європейського досвіду.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Мета статті – здійснити аналіз методів управління державною власністю, дослідити нові підходи та заходи для удосконалення управління державними підприємствами, висвітлити протиріччя між положеннями правової бази управління державними підприємствами та методологічними підходами.

Виклад основного матеріалу дослідження. Державний сектор становить значну частку національної економіки України (37 відсотків валового внутрішнього продукту) та відіграє важливу роль у її реальному секторі. Для виявлення проблем, що стримують розвиток підприємств державного сектору, доцільно виділити систему чинників, які

визначають статичну і динамічну ефективність діяльності підприємств.

За загальним визначенням підприємство незалежно від форми власності є суб'єктом господарювання, що здійснює підприємницьку діяльність. Підприємництво здійснює самостійну, ініціативну, системну, господарську діяльність на власний ризик із метою одержання прибутку та/або досягнення економічних і соціальних результатів [2]. Система чинників, які визначають статичну і динамічну ефективність функціонування підприємств, складається з таких блоків, як:

1. Зовнішнє господарське (економіко-правове) середовище підприємства.
2. Принципи і стратегії функціонування та розвитку підприємства.
3. Система управління підприємством, яка містить у собі виробничі та економічні плани і завдання структурних підрозділів, ресурсне забезпечення, персоналізацію завдань, контроль, оцінку діяльності.
4. Система економічної та моральної мотивації персоналу.
5. Корпоративна доктрина (регламентний кодекс) поведінки працівників.
6. Організаційна структура підприємництва.
7. Організаційно-правова форма підприємства.

Отже, підприємства досягають максимальної ефективності лише у разі повної взаємної відповідності всіх зазначених складників. Їх більша чи менша взаємна невідповідність знижує можливості розвитку підприємства.

Згідно з чинним законодавством України управління державним сектором економіки має здійснюватися відповідно до засад внутрішньої та зовнішньої політики загалом і засад внутрішньої політики в економічній сфері зокрема [3]. Варто зазначити, що окремі положення засад економічної політики держави суперечать одне одному. Наприклад, законом передбачено «розвиток конкуренції» та лише «зниження тиску на бізнес із боку контролюючих органів». Також у законі не передбачено впровадження електронних звітів та досягнення прозорості в управлінні. Тобто було проведено недостатньо теоретичних та практичних досліджень у цьому напрямі, що привело до повернення старих методів управління або використання нових, але в іншому тлумаченні [4].

Сьогодні згідно з показниками Індексу світової конкурентоспроможності Світового економічного форуму (за 2016 рік) Україна посідає

130 місце (серед 140 країн) у категорії «ефективність уряду», 98 місце – в категорії «прозорість формування державної політики» та 87 місце – в категорії «тягар державного регулювання». Одним із результатів неефективної системи державного управління в Україні є найнижчий у Європі показник ВВП на душу населення [5]. Очевидно, що управління державними підприємствами потребує реформи, мета якої полягає у побудові нової системи державного управління на основі європейських принципів державного управління. Ця реформа охоплює Кабінет Міністрів України та Міністерства й інші центральні органи виконавчої влади, крім місцевого самоврядування. Органи місцевого самоврядування не є суб'єктами господарювання, оскільки вони не є персоніфікованими носіями виробничих, технологічних, соціальних та економічних інтересів, які є рушійною силою підприємництва [6]. У зв'язку з цим всі чинники державного підприємництва повинні забезпечувати повну ідентифікацію інтересів всіх персоніфікацій, які від імені держави здійснюють ті чи інші повноваження та управлінські функції, з інтересами держави. В іншому разі виникатиме «конфлікт інтересів», державні підприємства будуть тією чи іншою мірою відірваними від інтересів держави і діяти всупереч їм. Така ситуація є притаманною практично всім країнам, де інституційна структура державного сектору не розбудована належним чином, а самі інституції організовані несистемно.

Стратегія реформи державного управління містить у собі шість основних блоків, таких як:

1. Стратегічні засади для реформування:
 - Належне політичне керівництво та координація.
 - Належне комунікаційне супроводження.
 - Достатня спроможність упровадження.
2. Стратегічне планування і координація:
 - Делегування права прийняття рішень.
 - Електронна система документообігу.
3. Державна служба та управління людськими ресурсами:
 - Запровадження прозорої та справедливої оплати праці.
 - Запровадження міністерств на конкурсній основі.
 - Створення «команд реформ».
4. Підзвітність – організація, прозорість, нагляд:
 - Раціональна система та чітке підпорядкування.
 - Чітке визначення сфер відповідальності.

- Оптимізація організаційних структур.
5. Надання адміністративних послуг:
 - Зменшення адміністративного навантаження на громадян та бізнес.
 - Підвищення якості надання адміністративних послуг, зокрема в електронній формі.
 - Запровадження адміністративної процедури відповідно до принципів ЄС.
 6. Управління державними фінансами:
 - Оновлення стратегії реформування державних фінансів.

Після впровадження цієї реформи очікуваними результатами є прозорість політичних рішень та правових норм, економічне зростання країни, розвиток підприємств та інвестицій, раціональне використання фінансових і людських ресурсів країни та створення умов для самореалізації громадян. Ці результати можливо отримати за умов виконання всіх шести блоків реформи, а також додавання нових.

Варто зазначити, що деякі реформи працюють в Україні інакше, ніж у країнах ЄС. Наприклад, практика призначення керівників підприємств на конкурсній основі не відповідає або лише формально відповідає чинній нормативній базі. Зокрема, введення процедури погодження кандидатур керівників таких підприємств із головами місцевих державних адміністрацій практично суперечить сутності конкурсного відбору та нейтралізує його результати. Більше того, наявність профільної освітньої підготовки та практичного досвіду керівництва підприємствами в ринкових умовах формально не є обов'язковою передумовою для участі у конкурсах і фактичного призначення на посади керівників державних підприємств. Члени виконавчих та контролюючих органів управління державними підприємствами призначаються або обираються без проходження будь-якої формалізованої та незалежної процедури тестування відповідності їхньої кваліфікації і досвіду посадовим вимогам [7]. Такі поширені у світі інструменти узгодження інтересів менеджменту з інтересами підприємств і їх власників, як участь у прибутках та капіталі, в Україні практично не застосовуються.

Також варто додати систему нарахування премій та виплату заробітної плати. У деяких державних підприємствах досі використовується старий метод нарахування премій, який полягає в успішності всього відділу. Теоретично такий метод припускав, що всі працівники будуть докладати максимально можливу кількість зусиль і таким чином підвищувати

продуктивність та ефективність роботи [8]. Практично цей метод викликав абсолютно зворотний ефект. Співробітники воліють якомога менше вкладати зусиль у роботу й отримувати мінімальний оклад або отримувати премії за рахунок інших працівників. Цікаво те, що за зменшення ефективності праці цей метод нарахування премій залишили задля економії на виплатах працівникам. Для вирішення цієї проблеми необхідно запозичити досвід виплати в інших провідних компаній світу.

Узагальнюючи, варто зазначити, що стан державного сектору в Україні характеризується такими негативними рисами, як недосконалість структури та організаційно-правових форм господарювання; суперечливість нормативно-правової бази та розпороченість і неузгодженість функцій управління між окремими органами; неефективна система управління як уповноважених органів, так і менеджменту самих підприємств; відсутність належної прозорості у прийнятті стратегічних рішень, наявність проявів корупції та рейдерства і, як наслідок, низькі показники ефективності діяльності та доходності активів [9].

Висновки з цього дослідження. З урахуванням визначених проблематичних умов

діяльності підприємствам державного сектору економіки України надзвичайно важко забезпечити ефективність своєї діяльності [10]. Зміна організаційно-правових форм підприємств, зокрема їх організаційна консолідація, є важливою, але недостатньою передумовою її підвищення. Вона дасть змогу отримати лише разовий економічний ефект за рахунок економії витрат внаслідок централізації деяких виробництв і функціональних підрозділів або скорочення невиробничої сфери. На мою думку, для цього необхідне системне реформування всієї системи управління державною власністю, починаючи з правових засад і мотивації керівників до покращання результатів діяльності та закінчуючи кардинальним підвищенням рівня стратегічного планування розвитку підприємств, забезпеченням ефективного публічного контролю за рішеннями уповноважених органів і ефективністю діяльності державних підприємств. І саме консолідація державних активів (концентрація і централізація капіталів) дасть змогу створити необхідні й достатні передумови для комплексного покращання моделі функціонування та інноваційного розвитку державного підприємства і більш повного розкриття потенціалу державного сектору економіки.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Господарський кодекс України. Прийнятий Верховною Радою України 16.01.2003 р. № 436-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/436-15>.
2. Про управління об'єктами державної власності: Закон України від 21.09.2006 р. № 185-V [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/185-16>.
3. Про засади внутрішньої і зовнішньої політики: Закон України від 01.07.2010 р. № 2411-VI [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2411-17>.
4. Управління державним сектором національного господарства в ринковій системі України : автореф. дис. к. е. н. / М.В. Шашина. – Ін-т законодавства ВР України.– К. – 2009. – 20 с.
5. Стратегія реформування державного управління на 2016–2020 роки [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/officialcategory?cat_id=246711250
6. Визначення поняття і статусу підприємства державної форми власності [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.minjust.gov.ua/4380>. Венгер В. Управління державними підприємствами // Економіка підприємства № 3, 2010.
7. Щербина В.І. Організація управління державними підприємствами: стан та перспективи / В.І. Щербина [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.kdu.edu.ua/statti/2006-5-1%2840%29/135.pdf>.
8. Електронне врядування має бути невід'ємною частиною реформи державного управління [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=249684356.
9. Тарасюк Г.М. Планова діяльність як системний процес управління підприємством : монографія / Г.М. Тарасюк. – Житомир : Житомирський державний технологічний університет, 2006. – 469 с.
10. Мельник А.Ф. Національна економіка / Мельник А.Ф., Васіна А.Ю., Желюк Т.Л., Попович Т.М., 2011. – 463 с.